

IV. SPRAWOZDANIA I INFORMACJE

OGÓLNOPOLSKIE SEMINARIUM DEMOGRAFICZNE „RODZINA I GOSPODARSTWO DOMOWE W ŚRODOWISKU WIELKOMIEJSKIM” Poznań 12 - 13 grudnia 2001 roku

Seminarium zorganizowane zostało przez Centrum Badań nad Rodziną Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, przy współudziale Rządowej Komisji Ludnościowej przy Prezesie Rady Ministrów, Komitetu Nauk Demograficznych PAN, poznańskiego oddziału Polskiego Towarzystwa Demograficznego oraz Urzędu Statystycznego w Poznaniu. Zainaugurowało ono serię konferencji specjalistycznych poświęconych węzłowym problemom demograficznym kraju, związanych z I Kongresem Demograficznym, którego inauguracja miała miejsce 15 września 2001 roku w Warszawie. Konferencja ta wpisała się również w program obchodów 75-lecia Akademii Ekonomicznej w Poznaniu. Poznański ośrodek demograficzny, wiążący się silnie z Uczelnią, posiada długoletnie tradycje badawcze i należy w zakresie mikrostruktur ludnościowych do najbardziej prężnych w kraju.

Konferencję otworzył Prorektor AE w Poznaniu prof. dr hab. J. Sobiech, który powitał wszystkich zebranych w imieniu władz Uczelni. Nawiązując do obchodów 75-lecia Uczelni przypomniał dokonania jej pracowników w dziedzinie badań ludnościowych, a zwłaszcza problematyki rodziny i gospodarstwa domowego. Szczególnym akcentem było nawiązanie do indywidualnego jubileuszu, a mianowicie do obchodów 50-lecia pracy naukowej oraz 75-lecia urodzin Dyrektora Centrum Badań nad Rodziną, prof. S. Wierchostawskiego, któremu w imieniu władz Uczelni złożył podziękowania za oddaną pracę oraz życzenia dalszych sukcesów. Następnie głos zabrał Dyr. Urzędu Statystycznego w Poznaniu dr K. Kruszka, który w imieniu własnym, jak i dyrekcji Urzędu oraz Rady Oddziału Poznańskiego Polskiego Towarzystwa Statystycznego przekazał podziękowania za lata pracy dla nauki oraz życzenia dalszej owocnej współpracy. Cele i zamierzenia konferencji nakreślił S. Wierchostawski, Dyr. Centrum Badań nad Rodziną, mówiąc, iż „... musimy spojrzeć na miasta, nie jak na populację jednostek, ale jak na populację rodzin i populację gospodarstw domowych integralnie z nimi związanych. Człowiek w swoim cyklu życia związany jest z rodziną. W rodzinie się rodzi, w rodzinie się rozwija i w rodzinie również umiera. Wszystkie decyzje, w tym również decyzje reprodukcyjne, wiążą się z ekonomiką gospodarstw domowych. [...] Chcemy właściwie poznać uwarunkowania rozwoju i przeobrażenia rodziny w wielkim mieście, jak również zwrócić uwagę na warunki, które towarzyszą rozwojowi gospodarstw domowych”.

Obrady Seminarium toczyły się w czterech sesjach. Pierwsza z nich poświęcona została *Rozwojowi demograficznemu Poznania na tle innych miast metropolitalnych*, w której zaprezentowano referaty omawiające ogólnosięciowe przeobrażenia ładu przestrzennego, tendencje rozwoju wielkich miast, a w szczególności miast metropolitalnych w procesach globalizacji (J. Komorowski) oraz nowe problemy rozwoju wielkich miast polskich (W. M. Gaczek). Problematyka demograficzna polskich miast metropolitalnych została przedstawiona na przykładzie rozwoju miasta Poznania na tle porównawczym miast Warszawy, Łodzi, Krakowa i Wrocławia w okresie powojennym (S. Wierchostawski). Rozważania przedstawione w tym referacie stanowiły kanwę pozostałych referatów tej części sesji, które uszczegółowiły omawianą tematykę. D. Marcinowicz omówiła zmiany w przestrzennej mobilności ludności miejskiej Poznania i strefy podmiejskiej. Prelegentka stwierdziła, że w latach dziewięćdziesiątych w Poznaniu, podobnie jak w innych metropoliach, zaobserwowano nową fazę rozwoju aglomeracji, tzw. kontrurbanizację, polegającą na wyludnieniu się w znacznym stopniu centrum miasta na skutek odpływu ludności do strefy zewnętrznej aglomeracji. K. Kruszka naświetlił na tle porównawczym sytuację społeczno-ekonomiczną Poznania w ostatniej dekadzie XX wieku. Klamrą zamykającą tę tematykę była prezentacja wyników studiów projekcyjnych liczby ludności Poznania na lata 2000 - 2020 (J. Paradysz).

Druga sesja poświęcona została *Rodzinie w wielkim mieście*. Wstępem do obrad był referat prezentujący wyniki statystycznej weryfikacji znanej w demografii tezy, iż im większe miasto, tym występuje słabsza skłonność do dzietności, gdyż w środowisku tym oddziałują czynniki

konkurencyjne ograniczające liczbę dzieci (M. Chrońska). Przeobrażenia rodziny miasta Poznania w XX w. w swym obszernym referacie przedstawił S. Wierchosławski, wykazując tendencje w postawach i zachowaniach prokreacyjnych w rodzinach ludności zasiedziałej i napływowej, rozpatrując tę ostatnią w przekroju grup etniczno-środowiskowych. Referent zwrócił uwagę na wpływ przemian ustrojowych i gospodarczych kraju w okresie powojennym na przeobrażenia wielkości i struktury rodziny poznańskiej. Uzupełnieniem tego studium był referat prezentujący system wartości rodzinnych młodzieży w wieku matrymonialnym miasta Poznania z końcem lat dziewięćdziesiątych XX wieku, przygotowany w oparciu o obszerne badania ankietowe (W. Ignatczyk). Umożliwił on podjęcie refleksji: czy i w jakim stopniu współczesna młodzież poznańska w świetle deklarowanego systemu wartości społecznych będzie kontynuatorką tradycji rodzinnych miasta Poznania. Swego rodzaju fenomenem rodzin wielkomiejskich jest aktywność zawodowa kobiet matek. Stąd A. Szuman przedstawiła wyniki swych interesujących dociekań poświęconych statystycznej identyfikacji motywów pracy zawodowej matek w środowisku miejskim. Podjęto również próbę określenia wpływu warunków mieszkaniowych na rozwój rodziny wielkomiejskiej (A. Sobczak). Końcowa uwaga w tej części sesji skupiona została na zarysowaniu szans i zagrożeń rodziny wielkomiejskiej (W. Majkowski) oraz przedstawieniu sposobów odrodzenia polskich rodzin (S. Abt).

Trzecia sesja poświęcona została *Gospodarstwu domowemu i warunkom materialnym rodzinnych gospodarstw domowych*. Na sesję tą złożyły się trzy bloki tematyczne ściśle ze sobą powiązane. W pierwszym bloku zaprezentowana została infrastruktura gospodarstw domowych oraz warunki materialne rodzin. B. Bednarek w oparciu o bogaty materiał empiryczny w swoim referacie przedstawił rozkład wyposażenia w dobra trwałego użytku rodzinnych gospodarstw Poznaniu i w wybranych największych miastach Polski, zwracając uwagę na ich dużą dywersyfikację. W nawiązaniu do tej problematyki P. Wosicki, w oparciu o unikatowe empiryczne badania ankietowe przeprowadzone na terenie Poznania, przedstawił sytuację materialną poznańskich rodzin wielodzietnych. Drugi blok sesji dotyczył zachowań rodzin wielkomiejskich pod wpływem czynników ekonomicznych. J. Garczarzyk w swoim referacie przedstawił determinanty zachowań poznańskich gospodarstw domowych na rynku bankowym, prezentując zaobserwowane w tym zakresie prawidłowości, S. Białowąs zaprezentował natomiast postawy i preferencje, którymi kierują się w zakresie oszczędzania wielkomiejskie gospodarstwa domowe. Trzecim i ostatnim blokiem tej sesji poświęcony został sytuacji materialnej osób starszych. B. Dubnicka w oparciu o najnowsze badania ankietowe zaprezentowała stopień aktywności zawodowej ludzi starszych, ich stan rodzinny i materialny w m. Poznaniu. Problem naświetlający sytuację materialną emerytów w miastach przedstawił następny referat (A. Siwek). I jako kończący tę sesję zaprezentowany został referat K. Szwarca, podejmujący próbę określenia zasięgu ubóstwa w Poznaniu w 2000 roku.

W każdej z wymienionych sesji po zaprezentowaniu referatów przez uczestników seminarium miały miejsce dyskusje nad poruszonymi problemami. Dyskusje toczyły się dwoma głównymi nurtami, które się wzajemnie przeplatały. Pierwszy z nich dotyczył procesu wymierania i wyludniania się wielkich miast. Zaś drugi nurt związany był z problematyką przeobrażeń rodziny.

Ostatnia, czwarta sesja *Prawidłowości demograficzne i społeczno-ekonomiczne zachowań rodziny i gospodarstw domowych w wielkim środowisku wielkomiejskim* poświęcona została podsumowaniu dwudniowych obrad, którego dokonał Dyrektor Centrum S. Wierchosławski. Wielkie miasto stanowi niewralgiczny obszar badawczy. Nie tylko z uwagi na jego złożoność i wielodyscyplinowy charakter dociekań. Obszar ten charakteryzuje się osłabionym rytmem biologicznego rozwoju ludności, wskutek tego nie zapewnia ciągłości pokoleń. Stąd obserwuje się zjawisko powolnego wymierania wielkich miast. Nasuwa się podstawowy problem: czy rzeczywiście proces ten jest nieodwracalny bez możliwości przeciwstawienia się jego ujemnym skutkom dla rozwoju demograficznego i społeczno-ekonomicznego tych aglomeracji. Spojrzenie na populację wielkich miast w trakcie obrad konferencji z punktu widzenia mikrostruktur otworzyło możliwość nie tylko inwentaryzacji „palących” problemów, lecz również wstępnego rozpoznania mechanizmów generujących postawy i zachowania rodzin wielkomiejskich. Stało się to podstawą dla sformułowania przesłanek dla polityki społeczno-demograficznej państwa oraz polityki organów władz regionalnych, oraz samorządu lokalnego.